

Блажо ДИМИТРОВ

ОПШТЕСТВЕНО-ЕКОНОМСКА ОПРАВДАНОСТ НА ВЛОЖУВАЊАТА ЗА МЕЛИОРАЦИЈА НА ДЕГРАДИРАНИТЕ ШУМИ ВО СРМ

1. ВОВЕД

Уште во најстари времиња, човекот ги задоволувал своите основни животни потреби од шумите: храна, вода, огрев, материјал за изработка на најосновни алатки и орудија за работа и сл.

Со развојот на производствените сили и воопшто напредокот на цивилизацијата (пронаоѓање на металите, усовршување на техниката и технологијата и сл.), постепено се менува односот на човекот кон шумата. Дрвото станува сè поценет материјал, кој се користи за огрев, како суровина во занаетчиството, во градежништвото и другите дејности, а подоцна и за индустриска преработка и обработка. Сето тоа доведува шумите да станат објект на претерана експлоатација и деградација, со што човекот директно влијаел да се намали шумскиот покривач, воопшто, во светот и кај нас. Меѓутоа едновременно доаѓа и до зголемување на општествено-економската важност на шумите и тоа не само како извор за продукција на дрво и други шумски производи, туку и во поглед на многубројните општокорисни функции на шумите.

2. ПОЈАВА НА КОНЦЕПТОТ ЗА МНОГУСТРАНОТО ЗНАЧЕЊЕ НА ШУМИТЕ

Според истражувањата и добиените резултати од нив, повеќе автори во светот укажуваат на тоа дека современата цивилизација веќе ја преминала онаа критична точка на својата

* Трудот е поднесен како реферат на Советувањето во Леуново — Маврово, одржано во м. јули 1985.

развојна линија, од која нејзиниот натамошен развој е во голема мера зависен од состојбата на шумите и од третманот на шумите во политиката и развојните концепции на природните ресурси. Овие и ваквите сознанија произлегуваат не само од тешко стекнатите искуства во борбата со негативните последици кои го следат уништувањето на шумите и шумските ресурси, туку, и врз основа на научно утврдените факти за меѓузависноста на шумата и многубројните природни феномени.

Како резултат на таквите сознанија, со развојот и напредокот на науката, постепено, во многу земји во светот е изграден интегралниот концепт за шумите, кој се засновува врз сфаќањето дека шумите имаат повеќефункционален карактер, и врз свеста за потребата од водење долгорочна политика во развојот, зачувувањето и унапредувањето на шумските ресурси.

Исто така, со развојот и напредокот на науката и техниката во светот и кај нас, од основа се менува традиционалниот однос во потрошувачката и задоволувањето на општествените потреби од шумата и нејзините производи, како и во поглед на условите во кои тие потреби се подмируваат. Така, сечењето на шумите заради добивање дрво не е веќе единствена форма на користење на шумските ресурси, бидејќи, освен производство на дрво, шумите обезбедуваат и голем број други општокорисни функции, односно од шумите се бараат голем број користи.

3. ОПШТЕСТВЕНО-ЕКОНОМСКО ЗНАЧЕЊЕ НА ОПШТОКОРИСНИТЕ ФУНКЦИИ НА ШУМИТЕ

Со индустријализацијата и урбанизацијата се шири мрежата на инфраструктурните елементи и потребата за простор, кој како лимитирачка големина станува се пооскуден, но и повреден.

Шумскиот простор, односно шумите и шумските земјишта, како дел од вкупниот природен простор, исто така, добива нова функција и нова општествено-економска вредност. Во прв ред, шумата е најефикасно масовно природно средство, кое е во состојба да обезбеди трајна заштита на вкупниот природен простор и материјалната култура на еден народ.

Поради тоа, во изменетите општествено-економски и еколошки услови, кои ги наметнува индустријализацијата и вкупниот развој и напредок на науката и техниката, повеќекратно се зголемува заштитната функција на шумите, и тоа како на земјиштето од ерозија, порои и поплави, така и нивната заштитно-регулативна вредност како извор на чист воздух (природна фабрика на кислород), здрава и чиста вода за пиење, регулирање на режимот на водите и, воопшто, како основен елемент во зачувувањето на еколошката рамнотежа.

Сето тоа доведува во многу земји во светот, особено во индустриски развиените, да се појави и општествено валоризира концептот за многустраното значење на шумите, односно, дека

шумите се природен ресурс од кој се обезбедува производството на дрво и други шумски производи, како и голем број општокорисни функции.

Меѓутоа, треба да се истакне дека во многу земји во светот, па и кај нас, економскиот и техничко-технолошкиот аспект на многустраното користење на шумите е еден од најмалку проучуваните и истражувани подрачја во економијата на шумарството, поради што се јавуваат редица проблеми во практиката. Тие проблеми се во врска со утврдувањето на рентабилноста, приоритетот и општествено-економската оправданост на инвестиционите вложувања во шумарството. Имено, проблемот е во обезбедувањето средства кои треба да се инвестираат во шумарството заради зачувување, унапредување и јакнење на многубројните општокорисни функции на шумите.

Сите овие тешкотии и проблеми придонеле, при стопанисувањето со шумите во повеќе земји во светот и кај нас, на шумите да се гледа само од аспект на нивната продукција на дрво.

Меѓутоа, последниве децении се прават обиди и напори ваквото сфаќање да се надмине и на шумите да се гледа како на средство, односно објект од посебен општествен интерес, што кај нас е втемелено во уставните документи и поконкретно во Законот за шумите. Така, во член 3, од Законот за шумите („Службен весник на СРМ“, бр. 20/74) стои: „Шумите и шумските земјишта се добро од општ интерес и уживаат посебна заштита определена со овој закон“. Со законските прописи кај нас се регулира воопшто односот на човекот кон шумите, па во чл. 4 од Законот за шумите стои: „Шумите и шумските земјишта-шумите, мора да се одржуваат, обновуваат и користат така што да се зачува нивната вредност, да се обезбеди трајност и постојано зголемување на прирастот и приносот, како и да се зачуваат и подобруваат нивните општокорисни функции“, а во член 5, „Стопанисувањето со шумите е дејност од посебен општествен интерес“.

Ваквите законски одредби не се впуштаат во односот и влијанието на економските законитости во нашето самоуправно стопанство, односно, во односите кои произлегуваат при создавањето и распределбата на доходот и резултатите од стопанисувањето со шумите. При ова, во услови на самоуправно стоковно-парично стопанство и доходовни односи, кај нас, е евидентно прелевањето на дел од остварениот доход од шумарството во другите стопански гранки и дејности. Тоа, покрај другото, е и затоа што, вложените средства и труд во стопанисувањето со шумите се валоризираат и општествено признаваат само преку вредноста на продукцијата на дрвна маса, а не и преку валоризација на многубројните општокорисни функции кои шумите ги даваат.

Ваквото сфаќање и третман при општествено-економското вреднување на шумите кај нас, придонесува, не само да не може да се обезбедат средства за проширена репродукција, односно постојано зголемување на прирастот и приносот, како и

подобрување на општокорисните функции на шумите, туку, се доведува во прашање и простата биолошка репродукција на шумите, односно, одржувањето, обновувањето и користењето, со цел да се зачува нивната вредност, да се обезбеди трајност на приносот и да се зачуваат општокорисните функции на шумите. Ова, покрај другото, е и поради затечената состојба на шумите по ослободувањето со кои денес стопанисуваат нашите шумско-стопански организации, кои се во крајно неповолна состојба, а посебно во нашата република, каде што е големо учеството на ниските, деградираните и другите послабо продуктивни шуми. Кон тоа треба да се додаде и недоволната отвореност на шумите, недоволната опременост (механизираност) во повеќето фази од шумското производство, што од своја страна го прави екстензивно шумското стопанство и недоволно валоризирање на вложените средства и труд, што шумското стопанство посебно во нашата република е слабо акумулативно и со мала репродуктивна способност.

4. СОСТОЈБАТА НА ШУМИТЕ ВО СР МАКЕДОНИЈА И НИВНОТО СТОПАНСКО ЗНАЧЕЊЕ

Состојбата на шумите и на шумскиот фонд во нашата република им е позната не само на шумарските стручњаци, туку и на другите стручни и општествено-политички работници во пошироката општествена заедница. Тоа значи дека на повеќе места е пишувано и истакнувано оти нашите шуми се во доста неповолна положба. Имено, дека од вкупната површина на шуми (905.653 ха) само околу 29% се високи, а другите 71% се ниски и други категории деградирани и слабо продуктивни шуми. Шумите во СР Македонија во СФРЈ имаат најмала дрвна маса по единица површина и најмал годишен прираст. Така, кај нас просечно по хектар има 82 м³ дрвна маса (за сите шуми, општествени и шуми во сопственост), а во СР Словенија има 185 м³/ха, СР БиХ 139 м³/ха, односно СФРЈ 124 м³/ха. Годишниот прираст на дрвна маса по хектар во СРМ изнесува 2,02 м³ (за сите шуми), а во СР Словенија 4,75 м³/ха, во СР БиХ и СР Хрватска по 3,49 м³/ха, СР Црна Гора 2,65 м³/ха, односно просечно во СФРЈ 3,21 м³/ха.

Меѓутоа, состојбата на шумите во нашата република е уште понеповолна ако се оди по одделни категории. Така, ниските шуми, деградираните и другите слабопродуктивни шуми, кои зафаќаат површина од 642.863 ха (557.592 ха ниски шуми и 85.271 ха други категории деградирани шуми), имаат дрвна маса по хектар 47,82 м³ (во ниските), односно само 8,48 м³/ха дрвна маса во другите деградирани шуми. Годишниот прираст во ниските шуми изнесува 1,59 м³/ха, а во другите деградирани шуми само 0,40 м³/ха.

Секако, само овие неколку податоци укажуваат на тоа дека состојбата на шумите кај нас е крајно неповолна и не одговара на биолошките можности и потенцијал на шумите во зависност

од природните (климатските, почвените и други) фактори. Така на пример, според истражувањата на повеќе автори (Т. Николовски, С. Мирчевски, К. Хаџи Георгиев, М. Гогушевски и др.) на шумските земјишта кај нас може да се оствари годишна продукција на дрвна маса (прираст) и над 5 па и 10 м³/ха, односно, дека природниот потенцијал на производството на растиштото се користи само со 30-50%.

5. ОПШТЕСТВЕНО-ЕКОНОМСКА ОПРАВДАНОСТ ОД МЕЛИОРАЦИЈАТА НА ДЕГРАДИРАНИТЕ ШУМИ

Со цел да се подобри состојбата на шумите и најрационално да се искористи природниот потенцијал на производството на дрвна маса, како и да се зачуваат и унапредат многубројните општокорисни функции на шумите во нашата република, треба и мора да се преземат посебни мерки и да се прават посебни напори заради изнаоѓање средства за што поинтензивно инвестирање во шумарството. Инвестициите во шумарството, во многу земји во светот, па и кај нас, се покажале рентабилни и се сигурни инвестиции. Ова од едноставна причина, што, инвестициите во шумарството, а посебно инвестиционите вложувања за мелиорација и реконструкција на деградираните, ниските и другите слабопродуктивни шуми, на општествената заедница би ѝ се вратиле само преку продукција на дрво, кое шумите го даваат.

Така, на пример, ако се успее да се изврши мелиорација на деградираните и слабо продуктивни шуми во Републиката, односно ако преку инвестициони вложувања во шумско-културни и други биолошки работи, успееме да постигнеме просечен годишен прираст на дрвна маса од сегашните 2,02 м³ на 3,0 м³/ха, што е под сегашниот просек на ниво на СФРЈ и далеку помалку од просечниот прираст во некои наши подрачја, односно републики, тоа значи дека годишно шумите во СР Македонија би давале нови 887.500 м³ дрвна маса (годишен прираст) што не е ниту малку, ниту за потценување, па ниту неостварливо.

Од друга страна, пак, мелиорацијата и реконструкцијата на ниските и другите слабопродуктивни шуми и шикари, се само дел и тоа доста важен и основен од вкупните мерки и активности во системот на биолошко-техничките и општествено-економски мерки и активности во развојните концепции на шумарството воопшто и во нашата република. Затоа, општествено-економската оправданост или поточно рентабилитетот на мелиорациите и реконструкцијата нема „резон“ и потреба да се издвојува и третира изолирано. Секому треба да му е јасно, дека мерките и активностите кои се преземаат и треба да се преземаат и напорите кои се прават во решавањето на проблемите и развојот на шумарството имаат голем придонес и општествено-економско значење за интензификација на шумското стопанство, осовременување и позабрзан развој. Тоа, пак, не е ништо друго, туку квантитативно и квалитативно менување и подобрување на на-

ните шуми и шумскиот фонд, што во крајна цел е: трајно квалитетно зголемување и подобрување на продукцијата на дрвна маса и други второстепени шумски производи, и во исто време зачувување и унапредување на многубројните општокорисни функции на шумите и интензивирање на шумското стопанство, како интегрален дел на вкупното наше стопанство.

Досега изнесеното значи, дека општествено економската оправданост на вложувањата во шумарството, посебно во биолошките работи, не треба да се гледа само преку продукцијата на дрво и само преку динарот што може да се оствари од дрвото како главен продукт на шумите, туку, треба и мора да се имаат предвид и многубројните општокорисни функции на шумите, кои често пати не сме во можност и нема потреба вредносно да ги искажуваме.

6. ЗАКЛУЧОК

Далеку сме од тоа да тврдиме, дека изнесените гледања во овој труд го опфаќаат севкупниот проблем и уште помалку дека ќе го разрешат. Исто така, дека изнесената анализа, која се темели врз претпоставки, но кои се донесени врз основа на научно потврдени факти, ја дава реалната слика и одговорот за општествено-економската оправданост на вложените средства и труд во мелиорацијата на деградираните и други слабопродуктивни шуми во СР Македонија.

Што се однесува за анализата, стоиме на становиште дека не е проблем таа да се направи во детали и врз основа на конкретни предвидувања со Програмата за мелиорација на деградираните шуми. Понатаму, што се однесува за методите и начините на мелиорациите, тоа ќе го решат и дадат соодветните научни дисциплини и стручњаци.

На ова место треба да истакнеме дека општествено-економската оправданост на вложувањата во шумарството не треба да се гледаат само преку продукцијата на дрво т.е. само преку „динарот“ што може да се оствари од дрвото, како главен производ на шумите, туку треба и мора да се имаат предвид и многубројните општокорисни функции на шумите, кои често пати не сме во можност и нема потреба парично да ги искажеме.

Затоа добрата, односно лошата, состојба на нашите шуми не треба да биде грижа само на работните луѓе во шумарството, односно шумскостопанските организации, туку за тоа треба да бидат заинтересирани и другите општествено-политички организации, да биде заинтересирана целата наша општествена заедница. Но, не само да бидат заинтересирани, туку да се прават напори и да се изнаоѓаат средства за вложување и подобрување на состојбата на шумите и шумскиот фонд, кои, како што е во многу случаи докажано, се враќаат повеќекратно и имаат своја сигурна општествено-економска оправданост.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бекар, Д., Димитров, Б.: Истражување на економското значење на шумите и подигање на интензивни насади од иглолисници, Скопје 1973.
2. Бекар, Д., Димитров, Б.: Однос шума-водозбирни базени во СР Македонија, Скопје, 1973.
3. Bečar, D., Dimitrov, B. i dr.: Estimation of the economical limits of wood production as a commodity in low graded productive forests, Skopje, 1974.
4. Bišćerić, A.: Šuma kao regulator režima voda i konzervator tla, Sarajevo 1971.
5. Димитров, Б.: Остварени девизни ефекти од извоз на споредни шумски производи од СР Македонија. Посебен отпечаток од „Шумарски преглед“ бр. 5—6/80, Скопје, 1980.
6. Димитров, Б.: Состојба на шумите и шумскиот фонд во СР Македонија, Посебен отпечаток од „Шумарски преглед“ бр. 3—4/83, Скопје, 1983.
7. Димитров, Б.: Економика на шумарството и шумскостопанските организации, книга I, Економика на шумарството, (ракопис). Скопје, 1985.
8. Seliškar, A.: Šuma i rekreacija, Dolinske Toplice, 1969.
9. Сираков, Хр.: Економика на горското стопанство, Софија, 1982.
10. Velašević, V., Damnjanović, S.: Problem utvrđivanja i društvenog vrednovanja okšte-korisnih funkcijaa šuma, Beograd, 1971.

ZUSAMMENFASSUNG

ALLGEMEIN-WIRTSCHAFTLICHE RECHTFERTIGUNG DER FUER DIE WIEDERAUFFORSTUNG DER DEGRADIERTEEN MAZEDONISCHEN WAELDER AUFZUBRINGENDEN INVESTITIONEN

Blažo Dimitrov

Der Autor dieser Studie macht grundsatzliche Angaben zu der Situation der Waelder in der Sozialistischen Republik Mazedonien, wobei er feststellt, dass es sich bei ca. 71% der Waelder um niedrige, degradierte und andere Kategorien wenig produktiver Waelder handelt.

Um die Holzproduktion der Waelder zu verbessern, sind gewisse Investitionen sowohl bezueglich der Wiederaufforstung als auch bezuetlich der Rekonstruktion und Waldkultivierung unumgaenglich notwendig.

Der Autor stellt hierbei fest und und betont, dass sich eine allgemein wirtschaftliche Rechtfertigung der fuer die Wiederauf- forstung und Rekonstruktion der niedrigen, degradierten und schwach produktiven Waelder aufgebrauchten Investitionen nicht nur auf die Produktion von Holz als Hauptprodukt der Waelder be- ziehen sollte, sondern man auch den anderen Produkten und dem Nutzen, den die Waelder an sich haben, Rechnung tragen sollte. Er denkt hierbei an eine Vielzahl von Nebenprodukten (zweitran- gigen), die man aus den Waeldern gewinnt, die real gar nicht aufgezaehlt und abgeschaetzt werden koennen und wozu unter so- zialistischen Marktwirtschaftsbedingungen auch nicht die Notwen- digkeit bestehen sollte.